

References:

1. H'osle, V., 2003. 'Praktychna filosofiya v suchasnomu sviti (Practical philosophy in the modern world)', K. : *Libra*, 247 s.
2. Kudashov, VI., 2009. 'Konstruirovaniye innovatsionnogo varianta obrazovaniya (Designing an innovative version of education)', *Filosofiya obrazovaniya*, № 3, S. 5-9.
3. Lukashevich, VK., 2006. 'Filosofiya i metodologiya nauki (Philosophy and methodology of science)', Minsk : *Sovremennaya shk.*, 320 s.
4. Matviyiv, M., 2009. 'Vzayemozv'yazok rynku znan' iz rynkom pratsi v Ukrayini: marketynhovyy aspekt (Interconnection of the knowledge market with the labor market in Ukraine: a marketing aspect)', *Halyts'kyu ekonomichnyy visnyk*, № 7, S. 73-79.
5. Mikeskina, LA., 2009. 'Filosofiya poznaniya (Philosophy of knowledge)', M. : *Kanon +: ROOI «Reabilitatsiya»*, 560 s.
6. Pareto, V., 2004. 'Elity i aristokratiya (Elites and aristocracy)', *Lichnost'. Kul'tura. Obshchestvo*, T.4, Vyp. 3-4, S. 3-14.
7. Skotna, N., 2005. 'Osoba v rozkolotiy tsyvilizatsiyi: osvita, svitohlyad, diyi (Person in the split civilization: education, world outlook, actions)', L'viv : *Ukrayins'ki tekhnolohiyi*, S. 320.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.10(1-2)-3

УДК 116+ 374.1

СУЧАСНІ НАРАТИВИ ЯВИЩА ПОЗААКАДЕМІЧНОЇ ОСВІТИ**CONTEMPORARY NARRATIVES OF THE PHENOMENON OF NON-ACADEMIC EDUCATION****Г. В. Жукова****Актуальність дослідження.**

Сьогоднішня академічна освіта є пріоритетом не тільки із-за досконалих зразків навчання, але й формування нових знань, створення уявлень про світ, ідеальне в освіті. Інноваційна трансформація систем професійної та післядипломної освіти, інтенсивний розвиток галузевого навчання на підприємствах і організаціях, а також системи додаткової освіти актуалізували пошук нових форм підготовки професійних працівників, однією з яких є позаакадемічна освіта. Позаакадемічна освіта - це можливість з'ясувати траєкторії професійної інтеграції людини в суспільство, розвиток окремих шляхів

Urgency of the research.

Today's academic education is a priority not only because of perfect patterns of learning, but also the formation of new knowledge, the creation of ideas about the world, ideal in education. Innovative transformation of vocational and postgraduate education systems, intensive development of branch training in enterprises and organizations, as well as systems of additional education, are actualized the search for new forms of training of professional workers, one of which is non-academic education. Non-academic education is an opportunity to find out the trajectories of professional integration of a person into society, the development of separate ways in accordance with its understanding.

відповідно її розуміння.

Постановка проблеми. Чи існують нові можливості отримання людиною освіти?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загально визнаною необхідністю європейської освіти є відкритість процесу отримання знань, знаходження сенсу освіти протягом життя, що у Європейському Союзі розглядається як один з головних елементів соціальної моделі людини. Міжнародна комісія ЮНЕСКО по освіті сформулювала такі напрями освіти XXI століття: вміти пізнавати і вчитися у будь-якому віці; вміти працювати та творити; навчитися жити разом; вміти жити, вміти творити. Ступінь розробки теми дослідження в наукових працях – Л. Сігаєва вважає метою освіти дорослих не тільки забезпечення оптимізацію професійної мобільності, але й надання людині можливості бути самою собою; Л. Корчагіна обґрунтовує навчання впродовж життя як створення всіх необхідних умов для отримання необхідної людині, суспільству і державі освіти; вчені Дж. Семейна, Р. Велденб, Х. Хейкеб, С. Влейтенб та Х. Бошусенз наголошують на тому, що навчання впродовж життя є поєднанням людиною вроджених здібностей та знань.

Постановка завдання. Актуальним і дискусійним є питання про залежність успішної кар'єри від академічної освіти, тобто неврахування інновацій, філософсько-культурного ідеалу, що містить природну тенденцію розвитку.

Виклад основного матеріалу. Основним завданням академічної освіти є підготовка фахівців, створення і розвиток відповідного професійного напрямку науки, розвиток теорії і практики навчання. Відповідно, сучасні

Target setting. Are there any new opportunities for human education?

Actual scientific researches and issues analysis. The generally accepted need for European education is the openness of the process of obtaining knowledge, finding the meaning of life-long education, which is considered by the European Union as one of the main elements of a human social model. The UNESCO International Commission on Education has formulated the following directions of education for the twenty-first century: to be able to learn and study at any age; be able to work and create; learn how to live together; be able to live, be able to create. The degree of development of the topic of research in scientific works - L. Sigayeva considers the goal of adult education not only to ensure the optimization of professional mobility, but also to enable a person to be himself; L. Korchagina substantiates life-long learning as the creation of all the necessary conditions for obtaining the necessary person, society and state of education; Scientists J. Simeina, R. Weldenb, H. Heikeb, S. Wleitenb and H. Boshussen emphasize that life-long learning is a combination of a person's innate abilities and knowledge.

The research objective. Actual and debatable is the question of the dependence of a successful career on academic education that is, ignoring innovations, a philosophical and cultural ideal that contains the natural tendency of development.

The statement of basic material. The main task of academic education is the training of specialists, the creation and development of an appropriate professional field of science, the development of theory and practice of teaching. Accordingly, modern trends in

тенденції філософії та педагогіки, академічна освіта, як і раніше, залишаються актуальними і затребуваними, підтримуються як державними, так і недержавними установами. Але звичайне навчання може бути творчим, не відірваним від проблем реального життя, що розглядається як збереження традицій, тенденцій і змін, характерних для масової освіти. Прагнення відкинути досягнення і нові рішення, що відповідають вимогам сучасності, сприяють застою в освітній думці. Позаакадемічна освіта орієнтована на багатовимірне інтуїтивне відпрацювання професійних моделей, що вирішується через реалізацію, орієнтацію в цілісній дійсності і поступальне поєднання пізнання фаху і професійну діяльність.

Висновки. Найбільш актуальною характеристикою нинішньої ситуації в системі освіти є усвідомлення громадянами необхідності освіти протягом усього життя, з акцентом на професійний аспект. З огляду на широке коло проблем, що викладені, можна звернути увагу на те, що в позаакадемічній освіті зростає кількість студентів, підвищується популярність навчання без перерви у виробництві, відродження освіти дорослих, розвиток більш гнучких вимог та кваліфікації для початку роботи. Це необхідно враховувати при розробці процесуальних принципів освітньої орієнтації людини для засвоєння норм співіснування.

Ключові слова: освітнє середовище, позаакадемічна освіта, вибір професії.

philosophy and pedagogy, academic education, as before, remain relevant and in demand, supported by both state and non-state institutions. But ordinary learning can be creative, not torn away from the problems of real life, which is considered as preserving the traditions, trends and changes characteristic of mass education. The desire to reject achievements and new solutions that meet the requirements of the present contribute to stagnation in educational thought. Non-academic education focuses on the multidimensional intuitive elaboration of professional models, which is solved through implementation, orientation in holistic reality, and a progressive combination of knowledge of the profession and professional activity.

Conclusions. The most actual characteristic of the current situation in the education system is the awareness of citizens of the need for education throughout their lives, with an emphasis on the professional aspect. Given the wide range of problems outlined above, one can draw attention to the fact that the number of students increases in non-academic education, the growing popularity of learning without interruption in production, the revival of adult education, the development of more flexible requirements and qualifications to get started. This should be taken into account when developing the procedural principles of the educational orientation of a person for the mastery of the norms of coexistence.

Keywords: educational environment, non-academic education, choice of profession.

Актуальність теми дослідження. Сучасне суспільство, яке зовсім недавно називалося інформаційним, суспільством знань, характеризується соціальною динамікою і вимагає адекватного рівня освіти. На зміну традиційній моделі освіти прийшла установка на компетентнісну

безперервну освіту протягом життя. Узгодження осей конструктивного варіювання у освіті є цілісною філософсько-освітньою формулою особистісного самотворення, транслятором креативності, ґарту площин духовних цінностей. Потенціал позаакадемічної системи навчання тобто, такої, яка відбувається не у академічних закладах освіти, в якості розвивальної освіти надає можливість суб'єктивної побудови альтернативної програми вивчення дисциплін з урахуванням особистісного цілепокладання та відповідальності за результат. При цьому ціннісним пріоритетом і умовою персональної платформи є розширення сфери, методики, організації динаміки та орієнтації на мотивацію і підвищення показників ефективності і посилення ролі студента в професійній інтеріндивідуальний розвиток.

Постановка проблеми. Позаакадемічна освіта може бути включена в сучасний глобальний комунікативно-інформаційний простір як нелінійний контент унікальної переваги. Тобто, основою нової педагогічної парадигми є орієнтація на науково-творчі ідеї і їх практико-технологічні рішення відповідно випереджаючого розвитку. Лейттемою при такому підході проходить ідея про фундаментальну місію позаакадемічної освіти як каталізатора духовного розвитку. Ціннісна теорія розвитку особистості в даному контексті представляється смисловою домінантою інтеграційних процесів у освіті, що реалізує гармонізацію та гуманізацію освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло формування проблем освітньої системи в силу її багатоаспектного характеру базується на різних теоретичних підходах. Зокрема, аспекти даної проблеми знаходимо у працях В. Волковського [1], який розглянув ідею суспільності в Україні, зазначивши важливість досліджень позаакадемічної освіти, на які він спирався. Цінним для нашого дослідження є те, що він провів філософську лінію від публіцистичної діяльності початку XIX століття до сучасних інтернет-проектів. У філософській системі позаакадемічної освіти вчені В. Долгочуб і Н. Петрова виявили, що позаакадемічна діяльність не має ніякого стосунку ні до академічної, ні до професійної академічної освіти. На їх думку, кожний життєвий чи освітній факт потребує розгляду відповідно його неоднорідності, незалежно від того, яскраво чи слабо виражені границі між їх структурними складовими [2]. Розглядаючи природу позаакадемічної науки, З. Зайцева вбачає її в українському науковому русі, якому притаманна двоцентровість. Сповідування автономії вченими та науковими інституціями Києва і Львова привело на початку XX століття до вдаваного панування ідеалу чистої науки, створюючи конгломерат

інтелектуального світу з політичним [3, с. 29]. Всесвітньо відомий експерт з питань освіти, англійський вчений Кен Робінсон наголошує на необхідності революційної зміни парадигми освіти з академічної на позаакадемічну. Причинами перебудови є економічні і культурні зміни в суспільстві двадцять першого століття, які розкривають інтелектуальний потенціал соціуму [7]. Як наукову категорію поняття “позаакадемічна освіта” розглядає польський вчений Б. Кшиш, формулюючи академічну і позаакадемічну види освіти як центральні взаємопов’язані світи науки. Він наголошує на необхідності підняття у суспільстві і державі значення позаакадемічної науки як мобільної і актуальної ланки освітньої системи [6].

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі ролі та місця позаакадемічної освіти і розкритті відповідних питань сучасної системи освіти.

Аномія сучасної цивілізації відсвічується у атрибутивній сфері діяльності закладів позаакадемічної освіти. Ціннісно-орієнтаційне ставлення до дійсності поліморфними кшталтами вимагає імплементації доцільного примноження успішності реалізації закладом обраної освітньої траєкторії. Реконструкція ідей позаакадемічної освіти вказує на необхідність поглиблення і розширення прогресивних субстанціональних вихідних положень навчання. Новітні світові надбання як смисловий контур освіти індукують основу для випереджаючої миметики та між зовнішнім замовленням і внутрішнім стимулом розвитку співпраці тих, хто вчить і тих, хто навчається. Конфронтація між мотиваційно-потребнісним, світоглядним, діяльнісно-творчим і художньо-інтерпретаційним компонентами особистісного зростання спрямовує на недопущення відчуження людини від освіти.

В даний час у всіх розвинених країнах світу на рівні державної політики досягнуто визнання того, що знання стають основою розвитку суспільства, необхідним засобом соціально-економічного прогресу в XXI столітті, є трансформацією людства в суспільство позитивної освіти. Концепція навчання протягом усього життя орієнтується на попит, який пред’являється ринком праці, а не на пропозиціями з боку системи професійної освіти і навчання.

Модель позаакадемічної освіти у Німеччині побудована на концепції демократичних цінностей, щоб довести, що сторінка узурпації світу фашистським режимом назавжди закрита. Визнаною світовою спільнотою спрямуванням є координація на вільний час учня як важливого освітнього чинника в німецькій шкільній і освітній політиці. В умовах формування нового способу навчання у Нідерландах розрізняється система

неформальної і природної освіти, що відповідає класифікації ЮНЕСКО. Ідеї, принципи, стратегії та механізми реалізації освітніх програм розроблені для всіх вікових категорій. Довгий час у цій країні існували організації, які відповідали за роботу з молодим поколінням. Беручи в основу потреби молоді наразі глибоко та послідовно розроблені технології залучення до молодіжних рад та політичних течій. Це сприяло розробленню інноваційних програм у неформальній освіті [5].

Як приклад удосконалення вищої академічної освіти можна взяти багаторівневність і розподіленість функцій в університетах США. Постійне збільшення комплексу новітніх засобів та індивідуалізація дає студентам Америки можливість полегшити навчання та визначити перспективи на майбутнє. Хоча є проблемою недовіра до американської академічної освіти, що виражається у тому, що, як вважають студенти США, вища освіта не відповідає напрямам розвитку науки, економіки виробництва. Можна відмітити все таки, що 75 відсотків працюючих у різних галузях суспільства, отримали вищу академічну освіту. Отже, чверть спеціалістів отримала позаакадемічну освіту, що говорить про відповідну негнучкість академічної освіти в США. Покращення якості підготовки кадрів на всіх її ланках неможливо відрегулювати на державному рівні і, тому, на перший план виходить позаакадемічна освіта, яка в змозі пристосуватися до постійно зростаючих вимог ринку праці та до чинників глобальної конкуренції [4].

Суттєвою формою підтримки позаакадемічної освіти виступає інформаційно-комунікативне середовище, яке забезпечує функціонування інформації. В якості універсальної ознаки наявності системної інформаційної оперативне донесення важливої інформації до того, хто потребує, пов'язуючи структурні підрозділи в єдиний вакуум. Розуміння освіти як культурного носія, суб'єкт-суб'єктні відносини у педагогіці, створення умов для усвідомлення особистісних задатків та здібностей, застосування психологічних механізмів є гуманітарною методологією освіти, частиною якої є позаакадемічна. Виявлені базові універсалії безпосередньо співвідносяться з фактором успішності функціонування позаакадемічної освіти. Перешкодами можуть бути вкрай умовний характер гнучкості, варіативності і адаптивності навчального процесу, неефективність інформаційно-комунікаційних процесів, надмірно регламентований характер самостійної творчої роботи і відсутність прямих кореляцій між навчанням і потребою у навчанні. Можливість побудови студентом власної освітньої траєкторії відображена в нормативних документах, але на практиці скорочена до суто номінальної. Розмитість компетентнісних координат цілепокладання, громіздкість, негнучкість

навчальних планів, незначна кількість варіативних програм відмічає суттєву перевагу позаакадемічної освіти, яка намагається бути близько до потреб ринку праці. В процесі вдосконалення знаходиться також інформаційна позаакадемічна освіта, яка забезпечує функціонування дистанційного навчального процесу, що є найочевиднішим показником її іміджевого статусу.

Важливим для розвитку комфортності освітнього середовища представляється посилення можливостей психологічної допомоги, оскільки позаакадемічна освіта позиціонує себе в конкурентному середовищі як місце, де вчитися, перебувати і працювати зручно. Вводяться ініціативи на кшталт узагальненого характеру освітніх вимог, цільової продуманості пропонованого контенту, легкодоступності для сприйняття, які можуть привести до економії розумових зусиль і часу для ефективної освітньої діяльності. Глибинне значення характеристик позаакадемічної освіти спирається на філософську антропологію універсальних закономірностей гносеології, постмодернізаційного структурування, національного ствердження цивілізованих цінностей.

Фундаментальною підставою для конструювання успішної моделі навчання виступає перш за все наявність декларованої освітньої філософії, яка формулює стратегічну концепцію унікальності позаакадемічної освіти як осередку знання. Загальним є орієнтованість на метапредметну освіту, тобто перетворення наукового знання за допомогою технологій мислення. Зміст освіти визначається знанням про безпосередній зв'язок навчання з практичною діяльністю людини, характеризується виведенням у внутрішній процес, який ґрунтується на знаннях, вказуючи тим самим на актуальність і синергетичний характер навчання. Позаакадемічна освіта відображає реальну дійсність у єдності і протилежності за допомогою виявлення спільних рис явищ і предметів середовища, факторів впливу на освітню діяльність.

Проектно-орієнтована ознака навчання обумовлює пріоритетність науково-освітньої діяльності та технологічної професійної творчо-практичної діяльності людини. Пріоритет фундаментальності знання пов'язаний із зміцненням потенціалу творчості як здатності домагатися вирішення нових завдань в освіті, тобто сприяти науково-освітньої еволюції. При цьому суб'єкт позаакадемічної освіти розглядається як основний інтелектуально-освітній ресурс, в результаті чого відбувається унікальне позиціонування та творчий підхід освітньої діяльності до формулювання неповторної моделі розвитку позаакадемічної освітньої діяльності.

В основу реалізації стратегічних освітніх цілей варто покласти саме

системні принципи, які в процесі перекладу визначальних результатів в координати прескриптивно-компетентнісних продуктів можуть трансформуватися в практико-орієнтовану основу освіти. Застосування відкритості, нелінійності, варіативності, гуманітаризації до змісту позаакадемічної освіти сприяє повноцінному зближенню зі світом, превалюванню національних інтересів. Випускника потрібно готувати до необхідності вирішувати нестандартні завдання, реалізовувати поліфункціональне бачення нестабільного світового устрою, застосовувати міждисциплінарні підходи до конструювання життєвої траєкторії. Сучасне суспільство ринкової конкуренції все частіше демонструє попит на продукти освітнього проектування, організовані на основі ціннісного імперативу автономії інтелектуальної і духовної творчості.

Позаакадемічна освіта має великий творчий потенціал для зміни звичних поглядів на освітні процеси, які хоч і носять системний характер, але мають ознаки нелінійності, нерівномірності і нестійкості. Ця форма освіти відображає складні еволюційні процеси міждисциплінарного синтезу, які самоорганізують ієрархію взаємодії методології і потреб ринку праці. Проблемне поле сучасної освіти залежить від політико-економічних змін. Але в той же час освіта є консервативним елементом суспільства, зберігає спадкоємність і ідентичність самосвідомості населення країни. Зайнявши позицію керманіча соціуму, освіта реформується та інтегрує свої види і форми. Вона пропонує розглянути проблему роз'єднання культури з метою пошуку її продуктивного рішення з єдино плідної позиції – як засіб виховання і удосконалення духовного життя особистості.

З точки зору позаакадемічної освіти надзвичайно важливий набір обраних цілей і завдань, в силу її принципової спрямованості на роботу з найбільш активними членами суспільства. І тому саме це детермінує сьогодення, включаючи хід історичних подій, які генерують духовно-матеріальне середовище, в якому людина перебуває в процесі всього життя. З точки зору досліджень освіти та філософії освіти проблемне поле виявляється і робиться зримим на перетині кількох методологічних чинників. Таких як світоглядний (інформативно-трансформуючий), інтелектуальний (розумовий), пізнавальний (бажання мислити), культурологічний (здатність сприйняття мистецтва), антропологічний підхід (становлення людини в позаакадемічній освіті), онтологічний підхід (освіта як світовий процес). Кожен чинник передбачає виявлення особливої мети позаакадемічної освіти, яка, в свою чергу, виражається через спектр завдань і віяло методів. Тільки їх сукупність може дати цілісну картину цілей і цінностей освіти і виявити в ній відсутні ланки для

підтримки сталого розвитку суспільства. Однобокий погляд, природно, страждає неповнотою і не може бути основою для стратегічних оцінок і модернізації освіти. Ескіз цілей і завдань з цієї точки зору, що перетинаються в освітньому просторі буде відображати культурологічний, онтологічний і антропологічний аспекти, які приховані в глибині педагогічного процесу позаакадемічної освіти. Світоглядний, інтелектуальний і пізнавальний аспекти представлені в позаакадемічній освіті зримо, відображені в її змісті і лежать на поверхні компонентної структури та ідентифікаційних механізмів.

Інтелектуалізація молодого покоління і старших людей, їх адаптація до швидко змінюваних умов життя, особливо глобалізації, впливає на цілі і завдання позаакадемічної освіти, які спираються і на відповідні методи: технологічні, рефлексивні, інноваційно-проектні, інформаційні, ідентифікації в суспільстві. Вони розраховані на активізацію пам'яті, раціонального мислення, забезпечення виражальних засобів, набір знань, умінь і навичок, які допомагають особистості освоїти майбутні професійні ролі. Позаакадемічна освіта сприяє рівноправності в свободі вибору професії, незалежно від матеріального забезпечення людини, вираженні світобачення і поглядів на адекватно-моральну позицію.

Висновки. Отже, вертикалі суті позаакадемічної освіти утворені у безпосередньому зв'язку з освітнім світоглядом, її розумінням людиною як інтелектуальної сфери. Її унікальний феномен по-різному формулюється в різних філософських системах. У суспільстві, де людина – біосоціальна істота, що має органічну природу і психіку, освіта є необхідною для самої себе. Серед нації, подібної нашому українському суспільству, де людина завжди сприймалася як духовна істота, незалежно від її матеріального становища, позаакадемічна освіта розкривається в понятті “особистість”, сукупність яких і утворює суспільство. Найбільш сприйнятливі філософи і педагоги розуміли важливість питань формування інтересів до духовного розвитку, освітніх установок, освітнього досвіду та творчо спрямованої освітньої діяльності. Створена людьми освіта прагне до свого ідеального розвитку – виростити ідеальну людину.

Список використаних джерел:

1. Волковський, ВП., 2017. ‘Ідея суспільності: політична філософія в Україні XIX століття’, *НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди*, Київ : *Академперіодика*, 264 с.
2. Долгочуб, В., Петрова, Н., 2016. ‘Прояви локальності в позаакадемічній реконструкції української традиційної культури’, *Народна творчість та етнологія*, № 5, С. 18–22.
3. Зайцева, ЗІ., 2007. ‘Інституціоналізація української науки наприкінці XIX – на початку XX століття’, *Автореф. дис. ... докт. істор. наук: 07.00.01*,

Національна академія наук України, Інститут історії України, Київ, 40 с.

4. Тарасова, ОВ., 2011. 'Вища освіта в США: сучасний стан та пріоритети розвитку', *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, Вип. 3. Доступно : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_3_9. [Дата звернення 11 Січня 2019].
5. Шاپочкіна, О., 2011. 'Неформальна освіта: зарубіжний досвід організації', *Неперервна професійна освіта за кордоном*, Ч. 7, С. 122–125.
6. Krzych Bartłomiej, K., 2017. 'Gdy nauka staje się grą... (De) konstruktywnie i krótko o pewnych regułach świata akademii', *Ur journal of humanities and social sciences*, nr 2(3), P. 133–145.
7. Robinson Ken, 2008. 'Changing Education Paradigms', Speech. Available at: http://www.cfpscourseseb.com/pluginfile.php/1099/block_html/content/RSA%20Ken%20Robinson%20Lecture%20-%20transcript.pdf.> [Accessed 9 January 2019].

References:

1. Volkov's'kyi, VP., 2017. 'Ideya suspil'nosti: politychna filosofiya v Ukrayini KHIKH stolittya (The idea of the public: political philosophy in Ukraine of the nineteenth century)', *NAN Ukrayiny, Instytut filosofiyyi im. H. S. Skovorody*, Kyiv : *Akademperiodyka*, 264 s.
2. Dolhochub, V., Petrova, N., 2016. 'Proyavy lokal'nosti v pozaakademichniy rekonstruktsiyi ukrayins'koyi tradytsiynoyi kul'tury (Manifestations of localization in the non-academic reconstruction of the Ukrainian traditional culture)', *Narodna tvorchist' ta etnolohiya*, № 5, S. 18–22.
3. Zaytseva, ZI., 2007. 'Instytutstionalizatsiya ukrayins'koyi nauky naprykintsy KHIKH – na pochatku KHKH stolittya (Institutionalization of Ukrainian science in the late nineteenth and at the beginning of the twentieth century)', *Autoref. dys. ... dokt. istor. nauk: 07.00.01, Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny, Instytut istoriyyi Ukrayiny*, Kyiv, 40 s.
4. Tarasova, OV., 2011. 'Vyshcha osvita v SSHA: suchasnyy stan ta priorytety rozvytku (Higher education in the USA: Current state and development priorities)', *Visnyk Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny*, Vyp. 3. Dostupno : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_3_9. [Data zvernennya 11 Sichnya 2019].
5. Shapochkina, O., 2011. 'Neformal'na osvita: zarubizhnyy dosvid orhanizatsiyi (Non-formal education: foreign experience of the organization)', *Neperervna profesiyina osvita za kordonom*, Ch. 7, S. 122–125.
6. Krzych Bartłomiej, K., 2017. 'Gdy nauka staje się grą... (De) konstruktywnie i krótko o pewnych regułach świata akademii (When science becomes a game ... (De) constructively and briefly about certain rules of the academy world)', *Ur journal of humanities and social sciences*, nr 2(3), P. 133–145.
7. Robinson Ken, 2008. 'Changing Education Paradigms', Speech. Available at: http://www.cfpscourseseb.com/pluginfile.php/1099/block_html/content/RSA%20Ken%20Robinson%20Lecture%20-%20transcript.pdf.> [Accessed 9 January 2019].